ВЕЧЕРНИЦЂ

ЛИТЕРАЦЬКЕ ПИСЬМО ДЛЯ ЗАБАВЫ И НАУКИ.

Число 19. Львôвъ дня 7. Червня 1862.

ДО МОГО БАТЬКА.

Батю рôдній, соколоньку, —
Ты руській спѣваче!
Та чи чуешъ, яку воронъ
Пѣсню тобѣ краче?

Та чи видишъ тіи мраки, —
Тяжки, чорни хмары,
Що тя вели ôдъ колыски
До самои мары?

Та по смерти домовину
Ще твою присѣли?. . . .
Батю рôдній, ще хоть разъ бо
Глянь зъ-по-за могилы!

Хочъ разъ зведи головоньку;
Хочъ разъ обôзвися,
Щобъ ôдъ голосу твоего
Вороги стряслися!

Щобъ, почувши твою думу,
Падали вороны:
Чорнымъ трупомъ застелили
Яры та загоны!

Щобъ тѣ хмары — чорни хмары
Тяженько сплакнули: —
Твои други — та негôдни —
Щобы схаменулись. . . .

Щобы схаменулись, — щобы издрогнулись:
До рôднеи Неньки назадъ повернулись;
Щобы занехали матѣрь катувати, —
Та въ чуже шкоматья на смерть прибирати!

В. Шашкевичъ.

ЗА ТЕ, ÔДЪ-ЧОГО У МѢСТЕЧКУ ВОРОНЕЖѢ ВЫСОХЪ ПѢШЕВЦѢВЪ СТАВЪ.

Украинське оповѣданье П. Кулѣша.

Бувъ колись у мѣстечку Воронежѣ (Глухôвського уѣзду) великій ставъ; та Пѣшевцевымъ ставомъ называли. Вже-жъ бо то и ставъ бувъ, такъ такій! Не Гудовичовому, и Шрамковому пара! Цѣлый Воронѣжъ бувало такъ все и глядиться у ёму, мовъ у зеркалѣ. Теперъ же запытаете у Воронежѣ — де Пѣшевцѣвъ ставъ? — то покажуть вамъ обширню долину, що й заросла вся лозою та шуварами; а ставъ давно высохъ. Се-жъ то ще не велике диво: або-жъ то мало на свѣтѣ пересохло ставôвъ та-й цѣлыхъ рѣкъ! Но важне дѣло те, ôдъ-чого ôнъ высохъ. Теперъ и въ самôмъ Воронежѣ либонь нѣхто вже не скаже вамъ, ôдъ-чого отсе сталось, тому, що воно сталось давно, коли Воронѣжъ бувъ ще укрѣпленый засѣками и валами, ôдъ которыхъ осталися теперъ тôлько малыи слѣды округъ церкви св. Миколая; коли и замѣсть камѣнной церкви Миколая стояла ще маленька деревяна церковця съ поручьямъ на точеныхъ дубовыхъ стовпкахъ. Про те, ôдъ-чого высохъ Пѣшевцѣвъ ставъ, знавъ тôлько небôжчикъ Гершунъ, который живъ своихъ лѣтъ зо сто, чи и не бôльше, та зазнавъ такои старины, за яку нынѣ майже и помину нема вже у народѣ. Що за милый чоловѣкъ бувъ отсей старый Гершунъ. Якъ, бувало, зачне ôнъ розказувати про давнѝ лѣта, такъ тôлько слухай, — и спати не захочеться! А въ якихъ то лишъ земляхъ ôнъ не бувавъ: и въ Туреччинѣ, и въ Нѣмеччинѣ, и въ Польщѣ, и у поганои Татарвы; Крымъ ему знакомый бувъ не-пуще Глухова та Крôлевця; а въ Дону ôнъ купався бôльше, нѣжъ Воронѣжськѝ хлопцѣ купаються теперъ у Гудовичовôмъ та Шрамковôмъ ставу. Нѣчого казати, славный бувъ чоловѣкъ Гершунъ! Дай Боже небôжчикови здоровья! Ôдъ него то и чувъ я отсю чудовишну быль, що теперъ буду вамъ розказувати.

Живъ у Воронежѣ старый чумакъ Макаръ, та мавъ собѣ сына Грицька — козака хвацького, проворного и красивого. Задумавъ Грицько женитися. Батько и не заупрямивсь. Пôслали сватôвъ, побрали рушники; та отъ, пôсля Великодныхъ Святокъ, музыка загремѣла на Макаровôмъ подвôрьи на увесь Воронѣжъ; и народу зôйшлося зъ усѣхъ парахвій, подивитися на чорнобрôву Наталку, молоду Грицькову жѣнку, що пôсля вѣнка ще краснѣша стала, нѣжъ

коли дѣвкою була. Одгулявши весѣлья та пообъѣздивши зъ музыкою всѣхъ ро̂днихъ и дружко̂въ, Грицько й Наталка стали собѣ жити да поживати якъ у Бога за дверьми; и не зтямились, якъ пролетѣвъ мѣсяць.

Ажъ ось одного дня въ недѣлю Макаръ приходить домо̂въ по̂двеселеный о̂дъ своего сусѣда, та-й каже сынови:

„А що-жъ, Грицьку! годѣ тобѣ вылежуваться дома; пора-бъ и за дѣло взятись! Диви, якъ наши сусѣды подо̂ймилися на заро̂бки: у во̂второкъ скоро-свѣтъ ледви не вся наша улиця рушить у Крымъ А ну-ко и ты зъ ними, та зароби собѣ дечого на нове хозяйство.

Почухавъ Грицько за ухомъ, почувши таку рѣчъ, та нѣчого робити: о̂нъ знавъ уже батька. Такъ отъ у во̂второкъ, ще нѣ свѣтъ нѣ заря, а Грицько вже понить своихъ воло̂въ у церковного колодязя. Его волы ревуть, и не пьють холодноi воды: чують вони далеку дорогу, и неначе недобрее вѣщують. Задумчивый вернувся Грицько у дво̂ръ, де стояли вже готові̂ чумацькі̂ возы, а парубки въ дегтяныхъ сорочкахъ и шароварахъ пеняво около нихъ поралися. Наталка зо̂ слёзами кинулась ему на шiю; но о̂нъ зъ-пароша прiймавъ еи ласки понуро. Отъ и мати стала говорити ему: „Та заждавъ-бы, сынку, хочъ до обѣда; я сама тобѣ головоньку змыла-бъ. . . .” Слова матери ще сильнѣшъ поворушили серце Грицька, — и о̂нъ, щобъ не по̂ддаваться жалощамъ, ставъ говорити:

„Нащо, моя мати, чумакови вбираться та чепуритись у дорогу! . . . У дорозѣ мене змыють дро̂бнесенькі̂ дождѣ, а прошить ясное сонечко, а розчешуть буйныи вѣтрове!”

„Такъ, Грицьку, такъ!” по̂дхвативъ старый батько. „Зачимъ тобѣ ждати до обѣду? Чи не зъ-за того, щобъ вороги перейшли дорогу, та изурочили твое щастья? . . . Не слухай бабъ, Грицьку! Теперъ, поки ще нiяка погань не бродить по улицяхъ, выѣжджай зъ Богомъ.”

Батько уставъ зъ лавки; знявъ висящу по̂дъ образами иконку, и надѣвъ Грицькови на шiю.

„Не знимай зъ себе, Грицьку, сего образка. Менѣ подарувавъ его въ Кiевѣ святый схимникъ. О̂нъ заступить тебе и о̂дъ напасти, и о̂дъ мору, и о̂дъ недоброго ока. . . . Да годѣ-жъ вамъ плакать!” згукавъ старикъ обернувшись икъ жѣнцѣ та невѣстцѣ, которі̂ своимъ рыданьямъ заглушали его науку. „Люди радуються выправляючи на заро̂бки; а мы наче одпѣваемо покойника. . . .”

Грицько поклонився низько батькови и матери, и горячо притиснувъ до груди свою Наталку. Вона зъ шаленою розпукою обхватила его шiю своими руками, и за рыданьямъ не могла вымовити прощального слова. Вона забула усе; вона то̂лько й чула, що о̂дрывае о̂дъ себе половину своего серця; що розлучаеться зъ своимъ милымъ другомъ, и хотѣла-бъ хочъ одною хвилькою по̂знѣйше зъ нимъ розстасься.

„Ну, годѣ-жъ обниматься,” — сказавъ суровый батько. „Не сумуй, Грицьку. Богъ не безъ милости, а козакъ не безъ щастья!”

Та отъ задумчивый та смутный выѣхавъ Грицько за коловоротъ, и пилувавъ нагнати чумацькій обо̂зъ, що було выѣхавъ ще ранче. —

Выправивши свого чоловѣка у дорогу, Наталка плакала та убивалась по нѣмъ, якъ по умершо̂мъ. Для неи все неначе опустѣло въ хатѣ. Чи по̂йде у комору перестелити постѣль; тамъ гадка о Грицьку давить еи груди:

„Постѣль бѣла, стѣна нѣма,
Нѣ съ кимъ розмовляти!”

Душно и тяжко ѣй въ хатѣ. Вона иде въ садъ и кидаеться на траву; но одиноке серце ные и не находить нѣ въ чо̂мъ собѣ о̂трады. Чи приклонить вона свою бѣдну головку икъ крушинѣ, жалуючись ѣй на свое горе: крушина шумить и хитаеться, незвязною мовою шепчуть ѣи листья; но дерево безъодвѣтне для чоловѣка: у него своя рѣчъ, та-й своя гадка! То̂льки, — коли закуе спро̂тлива зозуля, приклоняючи голову до широкого кленового листка, або заворкуе на плакучо̂й березѣ одинока горлиця, — Наталцѣ бачиться, що отсѣ птахи однымъ изъ нею горюють, вона вслухуесь у ихъ сумныи голосы, и ѣй нѣбы-то легче стае на серцѣ. —

Отъ, ярко засвѣтивъ на небѣ повный мѣсяць. О̂нъ свѣтить и на далекiи поля, и на прохолодні̂ сады, и на темну воду. Но все мовчить, все пусто по̂дъ небомъ: хочъ-бы тобѣ чиликнула пташка, хочъ-бы стрепенувся листокъ на деревѣ, або плеснула на водѣ сонная утка. Бувъ уже часъ середо-по̂вночи, — коли засыпляе усе живее, и зачинаеться житья недовѣдоме для чоловѣка. Въ той часъ у темныхъ садахъ по холодно̂й росѣ качаються нехрещені̂ дѣти, карабкаються на вишнѣ, и ховзаються по промѣняхъ мѣсяця. На кладовищахъ — недавно поховані̂ вмерцѣ, которымъ жаль ще сего свѣта, выходять изъ душныхъ могилъ, гойдаються на хрестахъ, неначе въ колысцѣ, у мертвецькихъ сорочкахъ своихъ, и гудять протяжливо слова своеи по̂дземнѣи мовы, такимъ дикимъ

голосомъ, що самъ мѣсяць блѣднѣе на пôднебесьи. А на-вкругъ ставу, по вохкихъ берегахъ такожъ снуються якйсь тѣни; но вони такй легкй та слабенькй, що и не здужають окликати воздуха своимъ голосомъ; вони тôльки ворухаються въ-задъ и въ-передъ туманиою хмарою; радуються, що присвѣчуе мѣсяць, которого променями вони годуються; радуються, що нема вѣтру, который розвѣявъ бы ихъ по поляхъ, та по байракахъ.

Не спить и Наталка пôдъ отсю пôвнôчну пору. Блѣда якъ тѣнь, сидить вона на порозѣ своеи коморы противъ мѣсяця, и съ тугою усе думае о Грицьку.... „Де-то ôнъ теперъ? Може чи не заболѣвъ ôнъ у чужôй сторонѣ, и нѣхто не спытае що въ него болить. Може, чи не лучилось зъ нимъ яке-небудь горе, и нѣкому розважити его. . . . Хочъ-бы ты, мôй милый, прилетѣвъ къ минѣ яснымъ соколомъ, або сивымъ орломъ! О, прибудь, мôй милый Грицю! прибудь къ минѣ хочъ на часочокъ; звесели тугу у моему серденьку!"

И якъ-разъ Грицько ставъ передъ нею. „Чи отсе ты, Грицьку!" скрикнула Наталка, здрôгнувши.

„Я, я, мое серце! Та мовчи лишъ, бôйся Бога, мовчи!"

„Чому-бъ то менѣ мовчати? Скажи, мôй голубчику сивый; якъ отсе Бôгъ принѣсъ тебе къ минѣ?"

„Усе розкажу, тôльки не теперъ. Бôйся Бога, мовчи; нѣкому навѣть и не говори, що ты мене видѣла; ато мы пропали!"

Всумнѣлась Наталка, та-й стала огледати ёго ôдъ нôгъ до головы. Та нѣ; се ôнъ, се таки справдѣ ѣи Грицъ! Вона и радувалась, и разомъ було ѣй чогось страшно. Но отъ, Грицько притиснувъ ѣѣ до серця, — и любовъ заговорила у нѣй сильнѣйше ôдъ страху.

Съ тôеи поры, скоро пôвнôчъ — Грицько приходить у комору къ Наталцѣ, и ôдходить передъ розсвѣтомъ. Такъ минувъ тыждень. Осьмого дня прïѣждже зъ Крыму сусѣдъ, що выѣхавъ було науперш Грицька у дорогу, та привозить ôдъ него Наталцѣ поклонъ и дарунокъ.

Де-жъ бо ôнъ самъ теперъ?" спытала помѣшана Наталка.

„Я покинувъ его ще въ Крыму," одвѣчае сусѣдъ; „но ôнъ буде вже незабаромъ дома."

Взяла Наталка дарунокъ, та и не рада. Хто-жъ отсе, думае вона, до мене и ходить? Щось недобрее тутъ вмѣшалося! Думала-думала, а далѣ и призналась матери у всѣмъ. Старушня мати сей-же часъ пôшла до ворожки.

Покрутила головою знахорка, и сѣла, опершись на стôлъ руками; а въ матери серце такъ и замирае. „Недобрее дѣеться" — скасала по-тôмъ ворожка. Чи знаешъ, голубко, що отсе все значить? Отсе значить, що ваша Наталка черезъ мѣру тужила по Грицьковѣ, такъ тужила, що порушила зъ мѣсця ёго душу, и вызвала ихъ собѣ. . . . Та, не дивуйсь! се таке бувае. Душа чоловѣка чуйна: вона знае, що дѣеться за сто верстъ, та часто, коли чоловѣкъ веселиться, вона и дае ёму знати, що лучилось недобрее, и чоловѣкъ якъ-разъ стаеться сумный. А коли двѣ души забанують въ розлуцѣ, то тая душа, що горячѣйше любить и силнѣше бануе, перекликае до себе другу. Охъ, тодѣ рѣдко обôйдесь безъ бѣды: душа и мертвого и живого чоловѣка не любить, щобъ ѣѣ вызывали. Але я, коли хочете, пораджу вамъ, що зможу. Мы ôдгонимо ôдъ Наталки Грицькову душу; коли вона вернеться въ пережнѣ мѣсце, и въ нѣмъ останеться, то слава Богу; коли-жъ ѣй не полюбиться вже Грицько, то вона лѣтатиме по сему свѣту, и буде наводити ѣѣ на смерть."

Нѣ жива нѣ мертва сидѣла старуха мати и майже ие чула сего, що навчала ѣѣ ворожка, якъ поступити въ отсѣмъ злучаѣ.

На слѣдуючу нôчъ Наталка, навчена знахоркою, сѣла на порозѣ лицемъ у комору, и стала чесати великимъ гребенемъ свои густыи косы. Заразъ позадъ неи зашелестѣли Гринькові кроки.

„Що ты отсе дѣешъ?" сказавъ ôнъ недовольнымъ голосомъ.

Наталка мовчить.

„Перестань Наталко: я сего не люблю!"

Наталка нѣ слова, та все чеше свою косу.

„Перестань-же, говорю!" сказавъ ôнъ такъ грôзно, що гребѣнь ледви не выпавъ у неи зъ руки.

Но вона все таки мовчить. Грицько ударивъ ѣѣ въ голову, та-й щезъ. У слѣдуючу нôчъ ôнъ уже не являвся; не приходивъ ôнъ и на другу нôчъ. Наталка всупокоилась.

На третïй день до-обѣдъ сидить вона на приспѣ. Якъ-разъ налетѣвъ яструбъ и схвативъ курятко. Наталка выбѣгла за ворота. Яструбъ, якъ-бы нарошно, пôдлетить трохи, та и сяде; а Наталка все гониться за нимъ. Ôнъ завѣвъ ѣѣ на берѣгъ ставу, и сѣвъ собѣ на беревну, що торчало зъ воды крокôвъ зъ пять ôдъ берега. Наталка кидаеться въ воду, и увôйшовши по поясъ, якъ-разъ пôрнула въ глубъ, та тôльки чорныи косы сплыли на въ-поверхъ. —

Стара мати вельми плакала по своѣй Наталцѣ; ломала руки, ходячи по берегу, и проклинала воду, що потопила ѣи дочку. А слёзы горюючои матери мають таку силу, що трава, ними змочена, выгаряе, що вода одъ нихъ высыхае, и самъ камѣнь розсыпаеться. Одъ материнськихъ то слёзъ высохъ и Пѣшевцѣвъ ставъ, а навмѣсть ёго розтягнувся дикій пустаръ. Сумно вѣе ôнъ сухими кистями высокого очерету, и глухо шумить на нѣмъ густою лозою вѣтеръ. Страшно, кажуть, ходити нôчною порою биля отсего мѣсця. . . .

МАТЬ-ЧУЖИНИЦЯ.

I.

У садочку закувала
Сумно, тоскно, зазуль-птиця,
Пôдъ хатиною рыдала,
Въ смутку, жалю, пасербиця:

— „Ой у ночи, у пôвночи,
Лиха бѣда заводила,
Не сказала чого хоче,
Все у потемку блудила.

Ѣи стежки то не вбити,
Куди люди не проходять,
Нищо ѣи замки скрыти,
Про ню сироты заводять . . .

Не зупинять ѣѣ стѣны
Прійде, влече всѣхъ въ могилу,
Цѣла воздухъ, цѣла зъ тѣни,
А нечисту мае силу. . . .

Стала вона передь хату,
И скрôзь ôкна зазирае,
Въ бѣлôмъ звитю, бѣлôмъ плату,
Росте, стрѣхи досягае.

Росте, росла повышъ хаты,
Повышъ хаты, вышъ тополѣ,
Яла хмары достигати,
Росла собѣ мовъ безъ-волѣ. . . .

Ажъ настало — куръ запѣявъ
Щезла бѣда десь въ обшарѣ,
Студенъ вѣтеръ ю розвѣявъ,
Засмѣялась зôрка въ хмарѣ. . . .

Не стревало до недѣлѣ,
Вмерла моя рôдня мати,
Мои руки, лиця бѣли,
Стали бѣды зазнавати.

Помарнѣли мои лиця,
Мои очи, то запались,
Мои руки поспадались,
Бо въ мене мать-чужиниця.

Е у мене бѣда тая,
Шо ю лихій самъ посѣявъ,
Е чужая проклятая,
Богдай ѣѣ куръ запѣявъ. . . .“

Такъ заводить, такъ думае,
Пасербиця и не знае,
Що мачоха въ хатѣ була,
И всю жалôсть добре чула.

— Недôждалабъ суко — дѣво!
Чи я тебе колыхала,
Чи я тебе згодувала,
Що прибагла таке диво?
Е у мене свои дѣти,
Свои дѣти, своей крови,
Непотѣшна що сидѣти
Зволю въ хатѣ ось врагови! . . .
Нехай тебе що сповила,
Таку пусту розпестила,
Нехай тебе приголубить,
Поласкае тай полюбить.
Нехай вона зъ гробу встане,
Зварить ѣсти своей пани,
И сорочку подасть бѣлу,
Пріокрасить твое тѣло. —

Чужениця зворкотѣла,
Засовилася на лавѣ,
Що неначе злого дѣла,
Мысли ялися лукави,
Сидить мовчить тай гадае,
Руковъ чоло протерае;
И мовъ тая лихорадка
Трясе нею лиха гадка.
Трясе, тѣломъ потрясае,
Та скрôзь очи выдирае
А тѣ очи, бури очи,
Якъ у совы о пôв-ночи. . .

Схаменулась, зворухалась,
Дико, злôстно засмѣялась:

— Пожди, пожди, люба доню!
Прійде тобѣ ôддаватись;
Я ти вѣнця не зборoню,
Ще й помогу завиватись. . . . —

Чула тее бѣдна Ксеня,
Тай сплакала тихисенько,
На могилу, тамъ е неня. . . .
Пôшла злегчити серденько.
Ѣѣ въ пôльгу зашумѣла
Березочка рѣсна бѣла.

II.

— „Ой свѣтъ-доле, матѣнонько,
Моя сива голубонько!
Тобѣ въ сырôй землѣ спиться,
А про мене, чи не сниться?

Чи присниться нужда моя,
Сирôточка донька твоя?
Що, якъ тебе пострадала,
Хвильку добра не зазнала.

Ой встань, нене, озовися,
Встань, на мене подивися!
Чи спôзнаешъ мене зъ личка,
Що я твоя ребеничка?

Ой не тота, яка була,
Якъ твôй голосъ милый чула,
Якъ ты мене заплѣтала,
Въ бѣле платье одягала.

Чи будный день, чи недѣля,
Я не маю шматья-бѣлья,
И нѣкому заплѣтати,
Чи здорова — запытати.

Ой бѣднажъ я пасербиця!
Въ мене мати-чужиниця.
Лише свои любить дѣти,
Годѣ менѣ протерпѣти! . . .

Своимъ дѣтямъ всего мае,
А на мене сварить, лае.
Сварить, лае, не пожалить,
Та полѣномъ въ плечи вдарить.

Ой встань, нене, озовися!
Встань, на мене подивися!
Нехай маю свою маму, —
Прійми мене въ свою яму!

Такъ заводить бѣдна Ксеня.
Не ôдозвесь ѣи неня,
Мовчить вона, мовчить глухо;
Дарма пружить чуйне ухо.
Зимный вѣтеръ повѣвае,
Деревъ гиля колыхае;
Лише Господь Богъ, що въ небѣ,
Знавъ объ нуждѣ та потребѣ.
То-жъ, на его здавшись волю,
Зносить вона лиху долю. (К. б.)

ГАДКИ

За читаньямъ Поемы: „Гостина на Украинѣ."

(Дальше.)

Бачучи про-те тверду любовъ и шанобу народу малорусього идъ своѣй спадщинѣ, думаемъ, що усяки силкованья нашихъ Панôвъ: накинути ему у нерôднѣмъ словѣ нерôдню просвѣту, е пусти и нерозумни. — Чому? послухайте!

Усякій народъ е мовъ чоловѣкъ.

Якъ чоловѣкъ лишень те перейме у душу свою, що годенъ зрозумѣти; якъ чоловѣкъ лишень тымъ хоче сытити духа, и те лишень вчиться, що ему до серця припаде та зъ чого ему хосенъ правдивый, такъ и народъ всѣмъ лишнимъ цураеся, окрôмъ того, що до его житья конечне, та що е станова сутья народнего. —

Не буде далѣй сесе похибка, сли скажемъ, що средьство, подати народови просвѣту, не мае тай не повинно бути слово змудроване одною кастою та лишень ѣй зрозумѣле, но усѣмъ свôйське, та усякому розумови приступне. —

А побачмо: у чôмъ жіе нарôдъ руській? яка скала — пôдстава его народнего сутья?

Не довго намъ за тымъ и шарити —

Народня пѣсня — то житья та пôдвалины, сутья его, се закладъ просвѣты, се краса народу; — а рôдне слово се средьство, у которôмъ лишень ôнъ просвѣту перейнавъ та перейматиме. —

Бачте, нарôдъ скорше и лѣпше зрозумѣвъ дѣло, коло которого ему захôдъ, чимъ тіи, що, казав-бы, звуться вчени литераты. (?) И чому такъ? Бо нарôдъ духомъ высокимъ та вѣщимъ бачить, що наука та просвѣта, котора чужимъ житьямъ жіе, а свои духовни силы залишае, е заедно смертью народности. —

Тому то, сли хоть крыхточка корму матернего у нашихъ серцяхъ любовью идъ рôднѣй спадщинѣ жіе, сли не хочемъ переиначитись и лишитись народнѣи вдачи, та ôдречися завданья народнего у великôй семьи Славлянськôй, — перше намъ дѣло: выкохати нашу словеснôсть на питому чисто малоруську. — Усяка мѣшанина, усяке наслѣдованья чужого — зродить нестворъ. — Сторонська чужа просвѣта, немаюча историчнеи основы у самôмъ народѣ, сли вдереся та заклопоче головы, то ôддирае насильцемъ нарôдъ ôдъ своеи бувальщины, позбавляе го житья правдивого та тривалого щастья на будучность.

Тому то завданьямъ нашимъ не буде наслѣдованья чужихъ взорôвъ, чужихъ поезій, та всего того, що яко нерôдне не припадае до души, но кохаиья домашнего скарбу, пôсля того, що кождый народъ мае питомый способъ бачѣнья та думанья, свои чутья та толки, и що лишень идъ тому въ него любовъ. —

Що се не химерья а правда, послухайте, що пише Вяземській за велико-руську словесность тому, що поемы ѣи не пôшли у слѣды народнеи пѣснѣ, но французькихъ турань. —

„Цѣла словеснôсть велико-руська," каже ôнъ, „погрѣшила невдякою та неправотою для свого краю. —

Вона не толкуе житья свого народу . . . е лишень луною якогось, казав-бы, просвѣченого круга. . . . У народѣ россійськôмъ е больша сила та крѣпша будова, чимъ у его словесности. . . . . . Де шукати людей, щобъ згôдно чули зъ Державиномъ; которыхъ гадки були-бъ гадками Карамзина? . . . . Литератôвъ правдивыхъ у насъ немае. —"

Щобы нась такои невдяки та кривды не посудити, вказали геніи дорогу, куда намъ здужати. —

У нашôй словесности маемо бачити чоловѣка малоруського зъ усѣми своими вдачами, та питомостями, с. е. зъ своими звычаями, обрядами, пословицями, думами та пѣснями, зъ своимъ духомъ величавымъ; або коротко сказавши: словесность наша мае бути малюнокъ рôднеи хаты, зъ рôдними сынами, по рôднему прибрана, — бо лишень тогдѣ подыблемъ у нѣй правду, красу та-й истоту. —

Ся правда стане кождому правдою, хто лишень годенъ зрозумѣти, що вымѣнкою народнеи просвѣты е народня словесность. —

Но е въ насъ литераты, казавбы, наши — зъ сторонськими головами, що имъ сеся правда не ясна. Ихъ пôдстава-гадка, на которôй опираючись пишуть та друкують, и писати постановили, е тому противна. — Мы не стоимо (кажуть вони) за языкъ у которôмъ пишемъ, лишень за те, що пишемъ." —

Не судѣмъ ихъ; се було-бъ грѣхомъ. — Бачте, вони накидуються намъ яко поваги; — послухаймо лѣпше, якъ ихъ дѣло свѣтъ посудивъ.

Отъ читаемъ у Основѣ (II):

„Безжѣзненность и неестествьонность галіцка-русскай лѣтературы, суть естествьонныя паследствѣя ея неестествьоннова атдаленѣя атъ народнова быта и языка." —

Бачте, така плата вашимъ працямъ. —

Правда, стоги книжокъ списали вы, але пшеницѣ тамъ мало; — чоловѣкъ малоруській у вашихъ литерацькихъ втворахъ, то невидала тварь божа, дивоглядъ; а языкъ, що змудровали у вашихъ головонькахъ, та насильцемъ вложили въ уста его, то русской и не русской — руській и не руській; отъ подôбный тому языкови, который бы ставъ, слибы французьке: francais, Bordeaux, не: франсе, Бордо — читали, но такъ, якъ воно написане. —

Се все высказали мы для-того, щобы тымъ бôльшій контрастъ показати помѣжъ правдивою словесностію народнёю, а мозоломъ ѣи, чи-то поематомъ „Гостина на Украинѣ;" та щобы показати лукавцямъ, котри намъ лихословлять та наши замѣры передъ свѣтомъ плюгавлять, що наши працѣ суть працями на рôднѣй скибѣ, а завданьямъ: заголомшену народнюю словесность зъ ярма чужого выдобути. —

Переходимо до самого поемату. —

Признаемъ авторови велику способность до „Стихотворенія;" — но годѣ намъ не зупинитись та не здивуватися, що сему „творенію" забаглося статись поематомъ на Руси. — Коньче намъ проте высказати, яки намъ забаги ôдъ него. — Отъ мы не хочемъ нѣчого бôльше, лишень идеалу, се значить: правду, истоту и красу, — а за-для-того и житья — у дѣлѣ чи придарѣ, которе п. Л. „типомъ Института Сгавропигійского" навѣршувавъ.

Но, бачте, годѣ намъ де зустрѣнутись зъ идеаломъ. —

Щобы перекопати, найлѣпше буде, сли наведемо нѣкотри (хоть не всѣ) уступы зъ поемату. —

Отъ на сторонѣ 30-ôй.

У тôй пѣснѣ веде козакъ середъ-ночи зъ Славутою розговôръ про долю Руси святои. —

Гадавъ я у тôмъ козаку найти цвѣтъ старинного Запорожа; козарлюгу перенятого духомъ волѣ, духомъ лицарськимъ давнёи Сѣчи; гадавъ почути думку козацьку, котру на видъ могилъ спѣвае грудь тужлива та жалôсна мовъ ширѣнъ стѣпу; думку, що розлягаеся по отвертôй краинѣ довгою нутою та ще жалôбнѣйшою луною вертае; думку котра плыне зъ сердця жаркого, горячого та зъ души мовь скала твердои, и повертае у глубину сердечну цѣлои Руси; гадавъ побачити жароту души та любовъ чималу до ôтчины, посумувати при ѣи жалосты; зустрѣнутись зъ журливою, сумною згадкою про бувальщину; та смиренною надѣею на зеленый таланъ. —

Но, выбачте, козакъ сей не зъ чубатыхъ Славлянъ Тараса, не съ законнои Сѣчи; — не спôзнавъ бы его, а его пѣсню не посудивъ на пѣсню козацьку, сли-бы самъ авторъ не додавъ: „рускій козакъ ю спѣвалъ." — Бо не такъ ôнъ ѣѣ спѣвае, якъ го мати вколысала, та, выкохавши, навчила; козакъ п. Л. „книжного бесѣдѣнія" захопивъ, та у тôмъ и „пѣе." — Правдивости тамъ не побачишъ, хиба въ слôвцяхъ: „серебропѣнныхъ, враждебныхъ, велый, etc.; а житья та живости хиба въ наконечныхъ словахъ: „мчалъ ся козакъ."

Отъ одинъ малюнокъ, що годѣ его идеальность проковтнути — справдешній мертвець. — Но авторъ вѣдай щобъ не скучилось одному такому помѣжъ живыми пѣснями Украины, пошаривъ у своѣй головцѣ, чи не подыбле ему „братію." Отъ по маленькôй часинцѣ, (на стор. 43) находимъ козака Чигринця, который до старого козарлюги Лавра ось таке говорить:

> Въ передъ вы намъ що скажѣте,
> Якъ колись бывало въ свѣтѣ.

А Лавръ ему таке:

> Лавръ пôднесся изъ ослона,
> И такъ каже до дружины:
> Да будетъ и такъ. —

Выбачте, Панове, що минѣ, скоро таке почувъ, „книга бытія" на тямку впала. Думаю, може сей козакъ и справдѣ де дякомъ бувъ, та де яку картину зъ святого письма выгвердивъ. Але дивлю дальше у те козацьке оповѣданья, и хотѣвъ було вже у думцѣ зъ авторомъ на св. Украину переселитися, та побачити гарну та штепну козацьку громаду; но годѣ, — я залетѣвъ зъ моею думкою помѣжъ словаръ Шмида та якись плюгавства „лѣтературныя," а зъ усѣхъ сторôнъ почувъ варваризмы, якъ отъ: возхищеный, градъ, обыталъ, безчисленный счотъ, грусть, мечты, струе-гласный, предѣлы. . . . .

Сплакали по тôй пѣснѣ Украинцѣ, дôзналися про свôй Кієвъ — прослезилися та задумалися; думають-тоскують! — Та няй бы плакали та сумували про свою недолю, та голосили и лебедѣли про обдерту матѣръ; но не такъ хотѣвъ п. Л. — Казавъ музыцѣ грати; та й грають та выгривують, а Украинець скаче — бо то и сила у тôй музыцѣ, що то душу охотить та порывае у далеку далю; п. Л. намъ ѣѣ намалювавъ; отъ его „стихотвореніе:"

> И музика заиграла;
> Звонки, звуки забрящали,
> Радуесь земля,
> Лист на деревѣ плясае, ...

Бачте, що за малюнокъ, що за живôсть та житья у нему: ажъ листя у танець пôшло! — Годѣ не згадати звычайному

людинови за якого чорга, що у тôй музыцѣ сидить. Зачудуешся, вырачишъ очи; ажъ тутъ п. Л. хлюпъ на тебе цѣлу коновку воды, та и каже: Соромися, не-книжный рабе; чудуе тя, що

Листь на деревѣ плясае? —

Бо нимъ вѣтеръ колыбае! —

Думало „простонародіе," що у тôмъ малюнку силу музыки побачить, а п. Л. мовъ физикъ те пояснивъ.

Гуляють, спѣвають, Украинцѣ та Галичане; всѣ весели. Та чому гуляють, та про що спѣвають? Се, бачте, про могилы, та при тôмъ — скачуть. —

Охъ, пожалься Боже зъ такимъ поетомъ, чи тамъ, — выбачте, — Стихотворцемъ! А де задѣвъ тѣ слезы, що мимохôть тиснуться зъ серця у очи? — де жаль широкій та сумованья при згадцѣ про бувале? Правда, не выплакавъ; а чому? Отъ бо и Стихотворець зъ людей родомъ, та не ôдъ-того, щобы часомъ не ставъ забавнымъ; а буде ôнъ тогдѣ вѣршувати, то не дивъ, єли у его вѣршуванью Украинцѣ при згадцѣ за могилы танець поведуть. —а)

„Вечерѣе . . . . зôрки блескотятъ . . . . сивый соколъ вертае, пстра сорока возвѣщае, гостѣ йдуть до васъ . . . . зазуля заковала."

Гарный идеалъ вчесавъ п. Л., но якій? Бачте, се идеалъ анахронизму: тутъ и вечѣръ, и нôчь, и день у однôй хвили; вѣдай авторъ се не зъ головы вѣршувавъ, а зъ рукава трясъ, — а може и противно? Але-але! — на що намъ чуба грѣти, якъ се було? — Може се була яка мистреня нôчь, бо, бачте, тогдѣ навѣтъ, якъ п. Л. яко физикъ дошатривъ, — ажъ о пôвночи роса цвѣтки скраплювала. —(К. б.)

а) За галицькихъ спѣвакôвъ намъ не дивъ; — мы ихъ судимъ пôсля головы. —

КНЯЗЬ ЮРІЙ БЕЛЗКІЙ.

(Продовженье.)

XIX.

Собулися крестъ Ягайлы, слюбъ съ Ядвигою и коронація въ Краковѣ року 1386 въ мѣсяци Февруари. Не задовго потôмъ поспѣшали князѣ литовски и руско-волыньски зложити голдъ Ягайлѣ яко верховному пану обохъ соединеныхъ державъ Польщи и Литвы, и письменно обовязатися до вѣрности Ягайлѣ, Ядвизѣ и коронѣ польской. Такое ручающее письмо выставивъ бувъ н. пр. 28. Паздерника 1386 въ Луцку Василь Пиньскій,*) 19. Липня 1388 такожъ въ Луцку Володимиръ Кіевскій, — Теодоръ Любартовичъ, князь луцкій и володимирскій — Федоръ Даниловичъ, князь острогскій съ Михаиломъ братомъ своимъ.**)

По всей вѣроятности зложивъ и нашъ Юрій Белзкій голдъ и пріобѣцялъ вѣрность Ягайлѣ, женѣ его и коронѣ. Хотя о тôмъ письменна память незаховалась, однакоже тое зъ обстоятельства заключити можна, що сынъ Юрія Іоанъ ручавъ ся за дотриманье сдѣланыхъ приреченій Польщи зъ стороны Ягайлы. Князѣ ручались своими особами, землями, пôддаными людьми, сокровищами и пр. Ручающіи князѣ найперше довжни були застосовати ся до даныхъ обовязаностей, за котріи ручались и пріобѣцяли послушеньство вспôльному пану, бо присоединенье Литвы до Польщи пôдъ берломъ одного пануючого було головнымъ условіемъ, пôдъ которымъ Поляки соизволили на малженьство Ядвиги зъ Ягайломъ и признали Ягайлу за короля польского. Рученьеся Іоана собулося по всей вѣроятности за изволеньемъ и выразнымъ согласіемъ ôтця его Юрія, зъ чого заключаемъ, що подданье-ся Юрія Белзкого Ягайлу и Ядвизѣ коронаціи Ягайловôй въ Краковѣ або передишло, або въ короткôмъ времени послѣдувало.

Когда по имени наведени ту князѣ волыньско-рускіи, и окрôмъ тыхъ бôльшая часть удѣльныхъ князѣвъ литовскихъ, межи ними Витольдъ, Скиргайло и пр. були признали верховную власть Ягайлу и Ядвизѣ письменно до послушеньства съобовязались, тогди уже исполнено зôстало первое условіе малженьства и коронаціи: соединенье Польщи зъ Литвою пôдъ берломъ одного верховного пана. Теперъ Ягайло поспѣшавъ достоучинити другôй части сдѣланыхъ съобовязаній, т. е. онъ удавъ ся до Литвы, щобы словомъ, примѣромъ и дѣломъ навернути народъ литовскій на лоно католицкои церкви. Такое поступованье Ягайлы взбудило супротивленье зъ стороны декотрыхъ князѣвъ литовскихъ и областей рускихъ и спровадило движенье, которое требовало ôтъ Ягайлы неподѣлену увагу.

Тымъ часомъ Ядвига передприняла походъ на галицкую Русь, щобы достоучинити тымъ съобовязанностямъ, котріи була она зъ своеи стороны вступаючи на тронъ польскій на себе приняла. Людвикъ король угорско-польскій не маючи сынôвъ вымôгъ на вельможахъ Польщи, що они признали насамперeдъ Катаринѣ найстаршôй доньцѣ его, а по ей смерти Маріи другôй доньцѣ право наслѣдья на тронѣ польскôмъ. По смерти Людвика убѣгавъ ся Семовитъ, князъ мозовецкій, и Жигмунтъ, мужъ Маріи, о тронъ польскій — настала борба, а Поляки сприкривши собѣ непокои освѣдчили на съѣздѣ въ Радомску 1382, що тую зъ обохъ доньокъ узнаютъ за королеву Польщи, котора бы рѣшилась разомъ зъ мужемъ постоянно обытати въ Краковѣ и особисто Польщею управляти. Жена Людвика, и мати позôсталыхъ двохъ доньокъ Елисавета боялася, бы старшая ей донька Марія тымъ съобовязаньемъ не оскорбила Угоръ и не утратила тронъ угорскій — при тôмъ нерада она була Жигмунту зятеви своему а мужеви Маріи — прото захвалила она Полякамъ молодшую доньку Ядвигу. Поляки приняли Ядвигу за королевую польскую, за що тая съобовязалась ôтзыскати для короны польскои всѣ землѣ, котріи король угорскій Людвикъ бувъ Польщи ôтчуживъ, именно ôтзыскати землю добрыньску и прочіи области надани Владыславу Опольскому и Русь галицкую, которая, якъ мы видѣли, пôдъ владѣньемъ Маріи зôставала.

Однакожъ не могла Ядвига осуществити дани съобовязанья, поки Польща съ Литвою тѣснѣйшимъ узломъ не получилися. Забезпечившись ôтъ стороны Литвы соединеньемъ Литвы съ Польщею въ способъ, якъ мы начертали, приготовила Ядвига въ Цвѣтни 1386 походъ на галицкую Русь*), передпринятье, которое однакожъ не скорше ажъ въ великій пôстъ р. 1387 до скутку привела. — (Д. б.)

*) Dogeli codex diplomaticus Poloniae. T. I.

**) Цитовани документа въ исторіи Владислава Ягайлы черезъ Gołębiowskого прочи особы голдуючи названи въ Кромерѣ.

*) Документъ Ядвиги потверджае Львовянамъ розлични преимущества — выготованъ въ Краковѣ въ Цвѣтни 1386.

ЧУДНЫЙ ЦВѢТЪ.

Казка.

(Конець.)

У тыждень наставъ и новый мѣсяць. Саме тогди було якось у четверъ; а зъ-недѣлѣ, незгадаю уже такъ добре, чи въ понедѣлокъ чи у вôвторокъ припадало св. Ивана. Я нѣчого некажу, ба й сестрѣ навѣть нѣ, лише збираюся на вандрôвку по ночи, але мовчки, тихцемъ. Затямила добре приказъ ворожки Стасихи, та й окрôмъ хустины бѣлои въ руку такôй бôльше нѣчого зъ собою невзяла. Якъ запало праведне, зôйшли зорѣ, тогди пôшла я, а мамѣ кажу, що я до теты забралась. —

Иду-жъ я, минаю поволи поля, и сѣножаты, и корчѣ и полянки, и лазы й облазы, тай учинилася й край густого темного лѣсу. Якась дорôжчина передо мною, а я йди нею, куди-бъ не повела. Доси небоялася я, ажъ поки не зайшла у глубокій лѣсъ; хоть дрожу майже цѣла, але однако иду. Що ступлю попердъ, усе й нова мара. Видиться минѣ, онъ за грубою ялицею наставивъ якійсь збыточный лице блестюче, хитае головою нѣбы мене кличе, очицѣ его свѣтять якъ той мышачій огонь, я пôдойшла близь, а ôнъ,— пропавъ-бы,— якъ ласиця на верхъ дерева! . . . Жахъ мене бере все бôльшій. Иду я далѣй. — На гнилястôмъ старôмъ буцѣ помѣжъ росохами и конарями низькими, лежить собѣ, розверся, якъ у перинѣ, и ногами колыше. Люльку курить ôнъ а дуе огнемъ й искрою зъ неи, ажъ видкося доокола. Виджу ôнъ собѣ у сукманѣ, у жупанѣ, у чоботяхъ, пôдкôвками цоркае, а перебендюе на буцѣ помѣжъ гильямъ нѣбы ему тамъ такъ и выгôдно. Минѣ ажъ смѣшно стало; иду далѣ, а стежка вела по-пôдъ той самъ букъ; ажъ той зъ дерева передъ мене на ноги: цупъ! Зо страху ажъ присѣла я, та нимъ натямилась, дивю, — нема вже й нѣчого.

Прійшло ми на гадку, казала Стасиха: „небôйся, лишь иди!" Отже я такъ и робю. Йду знову; передомною бѣжить стежка чимъ-разъ узша, тонша, ледви ѣѣ й виджу. Уже десь мало бути до пôвъ ночи, коли чую, щось заводить ажъ розпадаеся. По цѣлôмъ лѣсѣ ôдзываеся стома голосами. Я повôльнѣйше йду, а все що близше, чую нѣбы дѣтвакъ чого плаче. „Ей, то мара знову якась," подумала тай прискоряю. Ажъ ту мене лапъ щось за запаску, я залякласи, мало не застыну.

Якась приблуда мала, ледви що лишъ виджу, коло мене, держиться мене и нѣбы просить чого; знесло оченята идъ минѣ и руками горѣ мною. Неначе въ зимѣ, по минѣ морозъ пôйшовъ, неможу нѣ поступитися, нѣ слова марного речи.

Одчуняла я знову троха, дивю; а мале росте чимъ разъ то высше, уже минѣ по надъ головою, ба верхъ ялиць высокихъ досягае. . . . Тай отъ зъ горы нѣбы за мною шукае великою, довгою рукою; згинаеся, уже отъ мене хопить рукою страшною. Минѣ щось и мову й умъ взяло, а лякъ ажъ мною носить! Нема ратунку, думаю. . . .

Незнаю сама нынѣ й не згадаю, якъ оно сталося, що я забула наразъ усе, тай яла утѣкати. Куди и якъ я утѣкала, уже не тямлю, по-межи густи гущаки несло мною, якъ вѣтрами. А за мною, чула я, хтось гнавъ ломючи патичя по землѣ та смѣявсь лихо, лукаво: „ха! — ха! — ха! — угу! — угу!"

У пôвъ нежива, подерта бѣгла я до самои зарѣ раннои якъ наполошена нечистымъ, та ажъ зупинилась десь на якôйсь пустополицѣ . . ."

Мы дѣтвора думали, що еще буде далѣ розказувати тѣтка, но она небога лише слезы зъ очій утирала, та мовчала.

„Та що потому дѣяли вы тѣточко?" мы запытали всѣ наразъ.

„Говори до васъ" — ôдказала тета якось уже прикро: „що? нѣчо! . . . Ковирѣла я десь зо два роки по тôй вандрôвцѣ, мара взяла й долю мою — а лукава Стасиха, отъ якъ несамовита ворожка, ще було й смѣеся зъ мене, що далася марѣ ôдôгнати." —

Юрко Ворона

Руській Словарь.

До-знаки всѣмъ добре, що за великои ваги е для кождои письменности словарь того самого языка, якого е письменность. Отсю вагу его ажъ тогдѣ хорошо пôзнати можна, коли молода письменность якого небудь народу стане на порозѣ дверей, що отворяють ѣй входъ у величавіи хоромы житья громадського, житья наукового, житья народнего. — Вже близько пôвтора десятка лѣтъ, якъ нашôй рôднѣй руськôй мовѣ пôсля довгои перепинки отворилося тее житья, и вона, мовъ тобѣ ся соромлива людина зъ-пôдъ сельскои стрѣхи, у нему несмѣло обертаеться, та-й помаленьки усѣми, по божому и людському закону ѣй належачими и впять признаными правами користуватись зачинае. Тутъ-же мы всѣ ще бôльше почули трѣбу докладного знанья нашои мовы.

Безъ словаря и граматики нѣ-якъ вже було обôйтися.— Всѣ тее знали, — а все таки словаря по нынѣшній день своего мы не мали, та-й тому де-яки зъ-бѣды примушени були россійській словарь Шмида на шкоду собѣ и рôдному языкови руському уживати. И нѣ зъ-ôдки помочи не було! Ажъ тутъ и взявся за отсе дѣло нашъ великодушный покровитель нашои народнеи справы, высоко-поважный панъ совѣтникъ Ю. Лавровській. Узнавши въ-повнѣ справедшность руськои пословицѣ: „громада великій чоловѣкъ," загадавъ п. Лавровській доконати дѣла працею громадською, и загрѣвъ до неи питомцѣвъ руського духовного сѣмѣнища. Девять робочихъ молодцѣвъ, с. е: п. Товарницькій, яко дѣловодець, и пп. Бѣлинкевичъ, Вахнянинъ, Величковській, Громадка, Партыцькій, Сѣнкевичъ, Танячкевичъ и Яворовській — взялися горячо за дѣло, и пôсля пôврôчнеи працѣ станувъ наконець „нѣмецько-руській словарь" — обôймаючій въ собѣ близько 400 записаныхъ листôвъ. Печатанье словаря наступить небавомъ, и до того часу мы еще о нѣмъ поговоримъ; а поки-що, слава п. Лавровському! — слава молодымъ робôтникамъ!

Часопись Вечерницѣ выходить що четверга у Львовѣ.

Цѣна передплаты

Для Львова за рôкъ 4 р. 50 кр. за пôвъ року 2 р. 30 кр за чверть року 1 р. 20 кр.
По-за Львôвъ „ 5 .. — „ „ 2 „ 60 „ „ 1 „ 40 „

Передплату ôдбирае: Редакція Вечерниць пôдъ ч. 178-мѣсто у Львовѣ.

Одвѣчальный редакторъ Федоръ Заревичъ. Въ печатни Института Ставропигійского.